

Tyrimas

Nevyriausybinų organizacijų teisinė ir mokestinė aplinka

Tyrėjų grupė:

Prof. dr. Andrius Stasiukynas (grupės vadovas)

Rytis Jokubauskas

Viktorija Medžiaušaitė

Martinas Žaltauskas

Julija Motiejūnienė

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos nevyriausybinių organizacijų (NVO) veiklos teisinę ir mokestinę aplinkas.

Siekiant tikslo:

- (i) atlikta nevyriausybinių organizacijų statistikos apžvalga;
- (ii) analizuojami NVO veiklą reglamentuojantys teisiniai pagrindai bei nagrinėjama su NVO veikla susijusi mokestinė aplinka;
- (iii) atliktas empirinis tyrimas (ekspertų interviu) siekiant nustatyti NVO veiklos teisinės ir mokestinės aplinkos ypatumus bei parengti siūlymai dėl NVO veiklos teisinės ir mokestinės aplinkų gerinimo.

Tyrimas buvo atliekamas 2019 m. lapkričio 14 d. – gruodžio 10 d.

Pelno nesiekiančios organizacijos Lietuvoje, 2019 m.

Pelno nesiekiančios organizacijos	Nevyriausybines organizacijos			Profesinės sąjungos	Religinės bendruomenės		Politinės partijos	Biudžetinės įstaigos	VISO
	Fondai	Asociacijos	Viešosios		TRBB	RBB			
Pelno nesiekiančios organizacijos skaičiais									
Registruotų juridinių asmenų skaičius, RC, 2019	1.712	19.540	11.252	1.893	1.119	195	55	3.782	39.548
Pateikė ataskaitas už 2018 metus, RC, 2019	619	9.180	5.558	-	-	-	-	-	15.357
Išregistruota juridinių asmenų iš RC, 2019	26	153	105	25	0	2	18	97	426
Paramos gavėjų skaičius (iš 1/2% GPM), VMI, 2019	657	9.151	5.275	530	892	106	24	2.524	19.159
Iš GPM gauta suma EUR iš 2018 metų, VMI, 2019	1.898.235,91	5.798.449,26	5.177.858,23	383.752,57	1.015.605,60	58.975,07	1.064.617,57	3.698.106,98	19.095.601,19

Sutrumpinimai:

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR Finansų ministerijos

RC – Valstybės įmonė „Registru centras“

GPM – gyventojų pajamų mokestis

TRBB – tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos

RBB – religinės bendruomenės ir bendrijos

Pelno nesiekiančių organizacijų pasiskirstymas pagal „prievolių“ ir „privilegijų“ kategorijas, 2018 m.

Pelno nesiekiančios organizacijos	Nevyriausybines organizacijos*			Profesinės sąjungos	Religinės bendruomenės		Politinės partijos	Biudžetinės įstaigos
	Fondai	Asociacijos	Viešosios		TRBB	RBB		
Prievolės								
Ataskaitų teikimas Registrų centrui	+	+	+	-	-	-	- **	+
Pelno mokesčio mokėjimas***	+	+	+	-	+	+	-	-
Turto mokesčio mokėjimas (NTMĮ 7str.)****	-	-	+	-	-	-	-	-
Gyventojų pajamų mokesčio mokėjimas	+	+	+	+	-	+	+	+
Steigėjų/dalyvių privalomas registravimas RC	-	-	+	-	-	-	+	+
Privilegijos								
Tiesioginės dotacijos iš valstybės	-	-	-	-	+	+	+	+
GPM dalis iš mokesčių mokėtojų tiesiogiai	+ 1.2 %	+ 1.2 %	+ 1.2 %	+ 0.6 %	+ 1.2 %	+ 1.2 %	+ 0.6 %	+ 1.2 %
Galimybė dalyvauti projektų konkursuose	+	+	+	-	+	+	-	+

Kiek Lietuvoje veikia NVO?

- Registruotų NVO vienetų skaičius kasmet auga (nuo 2015 m. iki 2019 m. augo apie 16 proc.)
- Tyrimo metu Lietuvoje aktyviai (teikiant ataskaitas ir/ar turint teisę gauti iki 2 proc. nuo GPM) veikė apie 15 tūkst. nevyriausybinių organizacijų (iš 33 tūkst. bendrai registruotų).

Nevyriausybinių organizacijų veiklos teisinės ir mokestinės aplinkos apžvalga

Apžvelgti NVO veiklos teisiniai pagrindai (per 20):

- LR Konstitucija
- LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas
- LR Savanoriškos veiklos įstatymas
- LR Viešojo administravimo įstatymas
- LR Labdaros ir paramos įstatymas
- LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas
- LR Asociacijų įstatymas
- LR Viešųjų įstaigų įstatymas
- LR Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas
- LR Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“
- LR Socialinio verslo plėtros įstatymo projektas
- LR Lobistinės veiklos įstatymas
- LR Viešųjų pirkimų įstatymas
- LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas
- LR Pelno mokesčio įstatymas
- LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas
- LR Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas
- LR Loterijų įstatymas
- LR Azartinių lošimų įstatymas
- LR Finansų ministro įsakymas Dėl Pelno nesiekiančių ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų buhalterinės apskaitos ir finansinės atskaitomybės sudarymo ir pateikimo taisyklių patvirtinimo

NVO teisinės ir mokestinės aplinkos apžvalgos išvados

- Nevyriausybinės organizacijas steigti ir joms veikti sąlygos yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme, Asociacijų, Viešųjų įstaigų, Labdaros ir paramos fondų įstatymuose bei kituose teisiniuose pagrinduose.
- Dalyje teisės aktų NVO sugretinimas su verslo įmonėmis (paminėtini LR Pelno mokesčio įstatymo, rengiamo LR Socialinio verslo įstatymo, Valstybinės mokesčių inspekcijos medžiaga dėl viešojo intereso užtikrinimo veiklos ir kt.), nors šių subjektų prigimtis ir paskirtis yra skirtinga.

Empirinis tyrimas (ekspertų interviu) (1)

Tyrimo eiga

- Klausimyno – interviu klausimų parengimas
- Tyrimo imties sudarymas (respondentų nustatymas)
- Interviu organizavimas ir duomenų rinkimas
- Teksto transkribavimas, pirminių duomenų vertimas į prasminius vienetus
- Prasminių vienetų analizė ir tyrimo rezultatų apibendrinimas
- Remiantis tyrime dalyvavusių ekspertų nuomone, siūlymų teisės aktų (12 įstatymų) tobulinimui parengimas. **Pastaba.** Siekiant rengti įstatymų pataisas, būtinas gilesnis šių siūlymų vertinimas.

Empirinis tyrimas (ekspertų interviu) (2)

Ekspertai

- Tyrimo informantai (ekspertai) atrinkti naudojant „kriterinę“ (žinios, darbo patirtis, santykis su nagrinėjamu reiškiniu), iš dalies „stratifikuotą“ (pagal atstovaujamos organizacijos juridinį statusą (asociacija, viešoji įstaiga, labdaros paramos fondas) ir veiklų grupę (viešąsias paslaugas teikianti, advokataujanti) atstovus) ir „sniego gniūžtės“ (ekspertas rekomenduoja ekspertą) atrankas.
- Tyrime dalyvavusių ekspertų imtis suformuota atsižvelgiant į renkamų duomenų informatyvumą.
- Apklausta pusiau struktūruotu interviu metodu 10 ekspertų.

Empirinis tyrimas (ekspertų interviu) (3)

Apibendrintų rezultatų struktūra

1. Nevyriausybinių organizacijų veiklą stiprinantys veiksniai
2. NVO teisinė aplinka: LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, LR Asociacijų įstatymas, LR Viešųjų įstaigų įstatymas, LR Labdaros ir paramos fondo bei LR Labdaros ir paramos įstatymai, LR Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas
3. NVO teisinė aplinka: LR Viešųjų pirkimų įstatymas, LR Socialinio verslo plėtros įstatymo projektas, LR Lobistinės veiklos įstatymas, LR Savanoriškos veiklos įstatymas
4. NVO teisinė aplinka ir mokesčiai: LR Pelno mokesčio įstatymas, LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, LR Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas, LR Loterijų ir LR Azartinių lošimų įstatymai; su darbo santykiais susiję mokesčiai
5. NVO teisinė aplinka ir kiti siūlymai

Ekspertai įvardino platų NVO veiklos iššūkių spektrą

- Dalyje savivaldybių administracijų vyrauja menkas pasitikėjimas NVO gebėjimais bendradarbiauti ar teikti paslaugas („NVO-NSO“)
- Finansavimo sistemos funkcionavimo trūkumai (finansavimas nedidelis ir fragmentiškas; administracinė našta neproporcingai didelė; projektinis finansavimas nuolatinėms veikloms ir „administracinio proceso“ principais)
- Kryptingos NVO plėtros politikos įgyvendinimo savivaldybėse ribotumas (nėra aiškios strategijos nei vystyti NVO, nei SVV)
- Viešąsias paslaugas ir jų teikimą apibrėžiančių veiklų teisino reglamentavimo ribotumas (pvz. pelno mokestis ne pelno siekiančioms organizacijoms; „viešojo intereso“ veiklos traktavimas pagal VMI; socialinis verslas su privalomu pelno paskirstymu (projektas)...))
- Ribotas NVO atstovų dalyvavimas teisėkūroje, jų interesų atstovavimo (dažnai ir dėl laiko sąnaudų)
- Kita...

Empirinio tyrimo išvados/rezultatai (1)

- Atlikto empirinio tyrimo (ekspertų interviu) rezultatų analizė leido išskirti **veiksnių grupes turinčių įtaką palankiai NVO veiklai**:
  - (i) žmogiškieji gebėjimai (lyderystė, komunikacija, darbas komandoje, administraciniai gebėjimai);
  - (ii) infrastruktūra (patalpos, informacinių technologijų priemonės ir pan.) bei
  - (iii) organizacijos santykis su viešosios valdžios institucijomis (ypatingai dėl partnerystės ir administracinės naštos).
- Šioms veiksnių grupėms turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys, siekiant stiprinti nevyriausybinių organizacijų veiklą, sudarant palankesnes sąlygas jų plėtrai.

Empirinio tyrimo išvados/rezultatai (2)

Atlikto empirinio tyrimo rezultatų pagrindu parengti siūlymai teisės aktams tobulinti (12 įstatymų/jų projektų):

- LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas;
- LR Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas;
- LR Asociacijų įstatymas;
- LR Viešųjų įstaigų įstatymas;
- LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas;
- LR Labdaros ir paramos įstatymas;
- LR Viešųjų pirkimų įstatymas;
- LR Lobistinės veiklos įstatymas;
- LR Pelnų mokesčio įstatymas;
- LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas;
- LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas;
- Dėl LR Socialinio verslo įstatymo projekto.

Pastaba. Siekiant rengti įstatymų pataisas, būtinas gilesnis šių siūlymų vertinimas.

Empirinio tyrimo išvados/rezultatai (3)

- Ekspertai interviu metu pateikė platų spektrą NVO veiklos problemų, tačiau pagal išsakytų vienetų intensyvumą, galima išskirti aktualiausias NVO veiklos problemų grupes ir su tuo susijusius teisės aktus:

(i) perkančiosios organizacijos statuso taikymas NVO (LR Viešųjų pirkimų įstatymas);

(ii) „viešąjį interesą užtikrinančios veiklos“ interpretavimas (VMI medžiaga. Pelno nesiekiančių organizacijų apmokestinimo ypatumai; ir kt. teisės aktai);

(iii) pelno mokesčio taikymas pelno nesiekiančioms organizacijoms (LR Pelno mokesčio įstatymas).

Rekomendacijos (1)

Atsižvelgiant į NVO svarbos didėjimą atstovaujant įvairias socialines grupes ir teikiant viešąsias paslaugas, rekomenduotina **vykdyti nuolatinę NVO veiklos situacijos stebėseną** bei reguliary teisnių pagrindų peržiūrėjimą, **vertinant nevyriausybinų organizacijų veiklos sąlygas būtinas plėtrai** (didelis dėmesys turėtų būti skiriamas NVO veiklos specifikai ir Vyriausybės strateginiams prioritetams).

Kitais žodžiais:

-> vykdyti stebėseną ir pagalbą, o ne kontrolę ir baudimą;

-> įvertinti NVO specifiką – ne UAB ir ne BĮ;

-> atsižvelgti į Vyriausybės prioritetus stiprinti NVO ir perduoti paslaugas.

Rekomendacijos (2)

Remiantis tyrimo ataskaitoje pateiktomis pastabomis bei siūlymais dėl NVO teisinės ir mokestinės aplinkų tobulinimo, rekomenduotina siūlyti teisinių pagrindų pataisas:

- LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas;
- LR Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas;
- LR Asociacijų įstatymas;
- LR Viešųjų įstaigų įstatymas;
- LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas;
- LR Labdaros ir paramos įstatymas;
- LR Viešųjų pirkimų įstatymas;
- LR Lobistinės veiklos įstatymas;
- LR Pelno mokesčio įstatymas;
- LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas;
- LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas;
- Dėl LR Socialinio verslo įstatymo projekto.

Rekomendacijos (3)

Atliktas tyrimas buvo orientuotas į teisinių pagrindų analizę ir galėtų tarnauti kitiems, **detalesniems tyrimams, orientuotiems į administracinės naštos mažinimą ir palankesnės NVO veiklos aplinkos kūrimą**, analizuojant konkrečius procesus, su kuriais susiduria organizacijos ir kurie susiję labiau ne su teisiniais, o **veiklos vadybos klausimais**.

Mintys pabaigai

- Tikslinga būtų vykdyti aktyvesnį visuomenės **švietimą dėl pozityvios NVO veiklos** (viešosios nuomonės formavimas) ir vystyti NVO gebėjimus
- Turėtų būti formuojama **NVO veiklos paramos sistema** (vykdoma stebėseną, konsultuojama dėl paslaugų teikimo, mažinama NVO administracinė našta ir t.t.) – **kompleksinis požiūris**

Tyrimas

Nevyriausybinių organizacijų teisinė ir mokestinė aplinka

Klausimai?

Prof. dr. Andrius Stasiukynas

stasiukynas@mruni.eu